

“İçeriden” Olmak ve Feminist Yöntem: Göç ve Otoetnografinin Kesişimi

Özge Kaytan

İzmir Bakırçay Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi

[ORCID: 0000-0002-5456-6996](https://orcid.org/0000-0002-5456-6996)

ozgekaytan@gmail.com

Öz

Bu çalışmamda, araştırmacı ve saha arasındaki dinamik etkileşimi, özellikle de araştırmacı kendi topluluyla etkileşime geçtiğinde ortaya çıkan dinamikleri incelemeye çalıştım. Araştırmacının kendini içeriden ya da dışarıdan biri olarak algılamasının, saha çalışmasını nasıl etkilediğini ve bunun hem araştırma süreci hem de araştırmacının kişisel kimliği üzerindeki etkilerini tartışmaya açtım. Çalışmam, aynı zamanda araştırmacının saha içinde aidiyet, içeridenlik veya dışarıdanlık duygularını nasıl deneyimlediğini de incelemektedir. Sekiz yıl boyunca çeşitli ortamlarda yaptığım gözlemlere, saha ziyaretlerine ve saha çalışmalarına dayanan bu araştırma, kişisel deneyimlerimin ve değişen tutumlarımın 'ev' ile araştırma sahası arasındaki sınırı nasıl etkilediğini inceliyor. Araştırmayı göçmenlerle birlikte, onların anılarını icatme ihtimalini göze alarak yürüttüğümün ve bu durumun hem araştırmacı hem de 'içeriden' biri olarak omuzlarıma ciddi bir sorumluluk yüklediğinin de farkına varmış bulunmaktayım. Bu makalede, 'içeriden' statümün katılımcı gözlem ve topluluk içindeki doğrudan etkileşimler üzerindeki etkisini analiz ederek, otobiyografi.

Anahtar Kelimeler: Otoetnografi, göç, saha çalışması, feminist yöntem

• • • • •

Geliş tarihi: 8 Ocak 2025 • Kabul tarihi: 12 Şubat 2025

•

Saha Notu

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2025 • 17(1) • 407-424

DOI: 10.46655/federgi.1615686

Being an Insider and the Feminist Method: Intersection of Migration and Autoethnography

Özge Kaytan

İzmir Bakırçay Üniversitesi, Assistant Professor

[ORCID: 0000-0002-5456-6996](https://orcid.org/0000-0002-5456-6996)

ozgekaytan@gmail.com

Abstract

In this study, I have attempted to explore the dynamic interplay between the researcher and the field, particularly when the researcher interacts with her/his community. I have discussed how the researcher's perception of herself as an insider or outsider affects her fieldwork and the implications for both the research process and the researcher's personal identity. My study also explores how the researcher experiences a sense of belonging and their position as either an insider or an outsider. Based on eight years of observations, site visits and fieldwork in various settings, this research explores how my personal experiences and changing attitudes affect the boundary between 'home' and the research field. I have also come to realize that conducting research with migrants involves the risk of disturbing or offending their memories, which places a significant responsibility on me as both a researcher and an 'insider'. In this paper, by analyzing the impact of my 'insider' status on participant observation and direct interactions within the community, I have attempted to explore how autobiography and autoethnography intersect and shape the process and outcomes of fieldwork.

Keywords: Autoethnography, migration, fieldwork, feminist methodology

• • • • •

Arrival date: 8 January 2025 • Acceptance date: 12 February 2025

•

Field Note

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2025 • 17(1) • 407-424

DOI: 10.46655/federgi.1615686

Giriş

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç deneyimiyle ilgili bir mülakatın ardından yapılan bir telefon görüşmesinde Ayşe şunları söyledi: "Türkiye'ye geldiğimde çok ağladım. Benim için büyük bir travmaydı." Kırılgan ve duygulu sesi, gün boyunca yaptığımız sohbetin derin etkisini yansıtıyordu. "Bu göç hikayesini hiç kimseyle paylaşmadım çünkü kimse beni dinlemeye ya da anlamaya istekli değildi. Bunu gizledim ama bu bilinçaltımda çözülmemiş bir mesele olarak kaldı." Balkanlar'dan gerçekleşen en büyük göç akımlarından biri olan 1989 göçü hakkındaki anlatısı, göç geçmişim nedeniyle beni derinden etkiledi. Ailemin 1950'lerde başlayan ve 2000'lere kadar devam eden Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçü, görüştüğüm göçmenlerin deneyimleriyle paralellik gösteriyordu. Bu travmatik göç süreci, tıpkı bu saha çalışmasıyla benim kişisel ve akademik perspektiflerimi dönüştürdüğü gibi, onların hayatlarını da köklü bir şekilde değiştirmişti. Dolayısıyla bu çalışmada, "içeriden" statümün, katılımcı gözlem yoluyla incelenen toplulukla canlı etkileşimler içeren

araştırmamı nasıl etkilediğini irdelemeye çalıştım.

Her etnografik araştırmanın iki farklı anlatısı vardır: Profesyonel ve kişisel (Zırh 2017, 61). Profesyonel anlatı, onayların alınması, araştırmanın akademik bir komite önünde savunulması ve nihayetinde başarılı bir savunmanın ardından derece kazanılması gibi çalışmanın bilimsel ve etik yönlerini içerir (Zırh 2017, 61). Öte yandan kişisel anlatı, hem araştırmayı hem de araştırmacının geçmişini açıklayarak araştırılan topluluktan onay almakla başlar ve araştırmanın kişisel boyutunu yansıtan samimi izlenimleri yakalayarak çalışma boyunca devam eder (Zırh 2007, 61). Türkiye’deki Bulgaristanlı Türk toplumu içinde göçmen bir ailenin üyesi olarak, bu toplulukların yaşamlarına ve deneyimlerine her zaman daha yakından bakmaya çalıştım. Bu toplulukla olan tanışıklığım sıklıkla akademik ilgi alanlarımla kesişiyor ve onları etkiliyordu. Çoğu sosyal bilimci gibi seçtiğim araştırma konuları kişisel deneyimlerimle yakından ilişkiliydi. Sosyal bilimciler kendi hayatlarına dokunan araştırma konularını seçtikçe, araştırma sürecinin kendisi de nihayetinde araştırmacıyı dönüştürüyordu. Kadın bir araştırmacı olarak bu saiklerle yola çıktığımda hem akademik kimliğimin hem de bireysel seçimlerimin hangi yollardan geçtiğine dair bir özeleştiri yapmaya karar vermiştim.

Otobiyografi, Otoetnografi ve Saha Çalışmasının Kesişimi

Antropolojiye yönelik geleneksel yaklaşımlar temelde ev ve sahayı birbirinden ayırır (Voloder 2008, 33). Dolayısıyla, araştırma sahamla evimin kesiştiği anlarda zaman zaman bir uyumsuzluk hissi ortaya çıktı. Öte yandan, bu uyumsuzluğun üretken olabileceğinin de farkındaydım, çünkü topluluğun ilgili bir üyesi olarak katılımım araştırmaya bir yakınlık yarattı. Ev ve saha arasında yapay bir sınır (Voloder 2008, 33) yaratmamayı, “müdahaleci benliği metodolojik bir engel olarak görmektense etnografik bir kaynak olarak kullanmayı tercih ettim” (Cohen 1992 akt. Voloder 2008, 33).

Sahanın, Malinowski'nin *Argonauts of the Western Pacific* (1922) adlı eserinde tarif ettiği egzotik bir tropik adaya benzeyen keşfedilmemiş bir bölgede yer aldığı varsayılır ve sahada elektronik cihazları kasıtlı olarak bir kenara bırakarak kendimizi bu insanları incelemeye adanırız (Zırh 2017, 55). Malinowski'nin etnografi yaklaşımı, sürekli araştırdığımız yabancı kültürler için anatomik bir muayene gibidir (Zırh 2017, 55). Antropoloji disiplini yıllarca bize etnografik kavrayışın kaynağının aşına olduğumuz her şeyden uzak bir alanda yattığını düşündürdü (Zırh 2017, 56). Ancak alan, "öteki"ne ait bir yer ile "ben"e ait bir yer olarak ayırlamaz, daha ziyade araştırmacının cinsiyeti, yaşı, etnik kökeni, sınıfı; araştırma sorunsalının özgün bağlamı ve araştırılacak yerel topluluğun özgünlüğü arasındaki sayısız etkileşimden oluşur (Zırh 2017, 57-58).

1960'lardan itibaren Batı merkezlerine yönelen postkolonyal göç hareketleri kültürel çeşitlenmeye yol açmış ve bu tarihten itibaren etnografik yöntem, sadece "orada" değil, aynı zamanda göç mekânında "burada" olan topluluklar hakkında araştırma yapmanın eşiğinde eve dönmüştür (Zırh 2017, 58). Dolayısıyla, antropoloji disiplininde bilgi üretimi, güç ilişkileri, düşünümSELLİK, öznellik tartışmaları yaygın bir şekilde büyümektedir. Bu araştırmaya olan ilginin büyük ölçüde bu tartışmalardan beslendi. Sonuç olarak, etnografik araştırmam şu soruları sormaya başladı: Ev ile saha arasındaki sınır nerededir? Eğer böyle bir sınır varsa, bu sınırı kim koyar?

Etnografik bir göç araştırmasında otobiyografik verileri analiz etmek karşılaştığım engellerden biriydi. Özellikle görüştüğüm kişilere mülakat soruları sorduğumda, cevap verme biçimleri anıları geri çağırma şeklinde ilerliyordu. Hafızanın nasıl işlediği beni çok şaşırttı, çünkü onun gerçekliğin başka bir tür inşası olduğunu fark ettim. Bu bana çok şey öğretti ve sorularına tek tip bir cevap verilemeyeceğini, aslında aynı sorulara benzer cevaplar beklerken cevapların çok farklılaştığını biliyordum. Örneğin bulundukları yere

nasıl gelmiş olabileceklerini sorduğumda, bazı katılımcılar bu coğrafyanın yerlisi olduklarını söylerken, bazıları Osmanlı zamanında Anadolu'dan geldiklerini, bazıları da doğrudan Orta Asya'dan Karadeniz'i geçerek bu topraklara geldiklerini söylediler. Yüzyıllardır ikamet ettikleri topraklar hem onların hem değildi. Hafızanın mekânsal olarak nasıl çeşitlendiğini görmek, sahaya gitmeden önce öngörebileceğim bir şey değildi.

Otobiyografik verilerin analizinin otoetnografi ile yakın bir ilişkisi vardır. Araştırmacı, katılımcının şu anki yaşamının bağlamı ile ilgili olarak “ne olduğundan” ziyade “katılımcı için ne anlama geldiği” ile daha çok ilgilenir (Karamelska ve Geiselman 2010, 126). Kimlik, cinsiyet, din, dil, nesil ve göç gibi bazı faktörler tarafından şekillendirilir. Dahası, insanlar gerçek deneyimlerinin bir parçası olmayabilecek hayali unsurları dahil ederek anılarını zenginleştirebilirler (Rosenthal 1995). Bunu akılda tutarak, görüştüğüm kişilere sorular sorarken, bazı cevapların doğrudan deneyimlerinden değil, başka insanların anlatılarından alınmış başka anılardan gelebileceğinin farkındaydım. Soru sorma şeklim de görüştüğüm kişilerle yaşadığım deneyimlerle ilgiliydi. Bir araştırmacı olarak kendi öznel kimliğim, görüştüğüm kişilerin biyografileri ve kimlikleriyle bu şekilde iç içe geçti. Dahası, Dumont'un (1978) da belirttiği gibi, sahada ‘empatik katılım’, insanlara karşı ‘ilgili sempati’ ve objektiflik ilkesi gereği sahaya ilgili yazılı metinlerde ‘disiplinli tarafsızlık’ gibi paradoksal bir ilişki söz konusudur (Okely ve Callaway 1992, 9).

Kimlik, azınlıktan olan insanların deneyimleri ve biyografik hikayeleri ile birlikte inşa edilir. (Karamelska & Geiselman 2010). Sosyolojide otobiyografik verilerin analiz edilmesi 1970'lerden itibaren yaygın bir yaklaşım haline gelmiştir. Sosyologlar, otobiyografik veriler yardımıyla insanların yaşam deneyimleriyle nasıl başa çıktıklarını ve bunun kimliklerini nasıl etkilediğini daha iyi anlarlar. Yaşam öyküsü görüşmelerinde araştırmacılar üç aşamalı bir

süreç gözlemler: birincisi, deneyimin kendisi, ikincisi, hatırlama eylemi ve üçüncüsü, deneyim ve hafızanın günlük, resim veya roman gibi yeni bir formda yeniden düzenlenmesi. Ayrıca, yaşam öyküsü görüşmelerinde şimdiki zaman geçmiş için yol gösterici bir yapı olarak algılanır. Dolayısıyla, otobiyografi yazarı geçmişe ilişkin yorumunu, yaşam deneyimi sadece hatırlama yoluyla erişilebilen özel bir bilgi biçimi olduğu için gerçekleştirir. Ancak yazarlar, geçmişin hatırlanmasına ve anlatının oluşturulmasına öncülük etmenin, başarı ve başarısızlık ile normallik ve sapmayı vurgulayan şimdiki zaman tarafından sağlandığını ifade etmektedir. Dolayısıyla geçmişin bilgisi şimdiki zamanın değerlendirmelerine göre oluşturulmaktadır. Yazarlar, otobiyografik anlatıların geçmişi geri getirme ve bireyin benimsediği farklı sosyal rollerle yeniden kavramsallaştırma girişimi olarak algılanması gerektiğini öne sürmektedir (Karamelska ve Geiselman 2010).

Karamelska ve Geiselman (2010) ayrıca hatırlamanın seçici bir faaliyet olduğunu vurgulayan bir açıklama yapmıştır. Dolayısıyla, otobiyografik anlatılar deneyim ve duyguların birleştirilmesi, farklı fikirlerin bir araya getirilmesi, olayların bastırılması, seçilmesi ve yorumlanması gibi farklı türde dönüşümler içerdiğinden, bu anlatıların nesnelliği konusunda dikkatli olunmalıdır. Ancak bana göre otobiyografik anlatılarda nesnellik aramak imkansıza yakındır çünkü doğası gereği bunlar insanların öznel hikayeleridir. Schütze'den (1982) referans veren yazarlar, kişinin kurumsal beklenti kalıplarına yabancılaşmasına neden olan süreçlere maruz kalması sonucunda kimliğinin değişebileceğini ifade etmektedir. Schütze (1982) ayrıca, bazı olayların ve süreçlerin günlük yaşamın düzenini bozabileceğini, ancak bunun hemen harekete geçmeyi gerektirmediğini belirtmektedir. Bu durum "acı çekme" olarak adlandırılabilir ve kişinin deneyimlerinde gizli kalır. Buna ek olarak, genel bir duygusal eğilim olarak gelişebilir ve kimliğin dönüşümü ile sonuçlanabilir. Tüm bunlar Bulgaristan'dan sürgün edildiklerinde hayatlarını değiştiren muazzam bir deneyim yaşayan Bulgaristan-Türkiye göçmenlerinde

görülebilir. 1989'daki kitlesel göçten önce, zorunlu isim değiştirme ve Türkçe konuşma yasağı gibi asimilasyon politikalarına maruz kalmışlardır. Bu olayların etkileri hemen görülmemiştir; ancak Türkiye'de uzun yıllar geçiren bazı göçmenler, kimlik dönüşümünü gerçekten etkileyen bu travmanın çeşitli belirtilerini göstermişlerdir.

Antropolojik bir yazı türü olarak otoetnografi, katılımın ya da otobiyografinin ötesine geçen bir araştırmadan oluşur. Ağırıklı olarak öz-anlatı ve kişisel anekdotlar içerir (Voloder 2008, 33); etnografik unsurlar içeren bir otobiyografi olmaktan ziyade, esasen içeriden bir etnografidir (Hayano 1979). Ayrıca Hayano otoetnografinin; antropologların "kendi insanlarının" etnografisini nasıl yürüttükleri, metodolojik sorunlar ve bir disiplin olarak antropolojinin bu yaklaşımlardan kazanımları olup olmadığı ile de ilgili olduğunu öne sürmektedir (1979, 99). Otoetnografi belirli bir yöntem ya da teori olarak görülmemekte, aslında yakınlık, samimiyet ve düşünömselliği kullanarak bunları kapsamaktadır (Hayano 1979, 99). Son araştırmalar otoetnografinin otobiyografi, öz-anlatılar ve araştırmacının özne deneyimleri ile de yakın ilişkisi olduğunu göstermektedir (Denzin 2006; Ellis ve Bochner 2000; Voloder 2008). Ancak duygusallık takdir edilse de otoetnografi sadece duygusal anlatılardan ibaret değildir, soyutlama ve analiz de içerebilir (Anderson 2006). Anderson'ın (2006, 384) belirttiği gibi: "Otoetnografiler kendi deneyimlerini ve düşöncelerini olduğu kadar başkalarınınkini de anlatarak analitik içgöröleri ortaya koymalıdır."

Otoetnografik araştırmalarda, etnografiler kendilerini analitik bir kaynak olarak kullanabilirler (Voloder 2008, 34), çünkü düşünömsellik üzerine yapılan tartışmalar araştırmacının özne ile olan ilişkisinin de araştırılması gerektiğini öne sürmektedir (Bourdieu 2003). Bu anlamda araştırmacı, araştırmacının hem katılımcı hem de araştırmacının kendisi için ne anlama geldiğiyle ilgilenir. Otobiyografik veriler sürekli olarak otoetnografik araştırmalarla örtüşür. Cohen

(1992) antropologların başkalarını incelemek için kendilerini kullanmaktan kaçınmaları gerekmediğini, aksine “kendini kullanmanın” başkalarını anlamak ve araştırmacıya daha derin bir vizyon sağlamak için yararlı olduğunu öne sürer. Otoetnografi sadece metinsel bir tür olmaktan ziyade, saha çalışması analizine uygulanan bir pratiktir (Cohen 1992, 224).

Araştırmada “Eve Dönüş”

Son yıllarda, Bulgaristanlı göçmen kökenli genç akademisyenler, AB üyeliği, vatandaşlığın geri kazanılması ve ulusötesi ağlar gibi konular büyük önem taşımaya nedeniyle, yoğun bir şekilde ‘eve dönüş’ veya ‘evde antropoloji’ türü araştırmalara odaklandılar. Uzun yıllara dayanan Türkiye’deki göçmenlerle ilgili çalışmalarımı, onların köken ülkesine, ‘memleketimiz’ dedikleri topraklara; yani Bulgaristan’a doğru uzatmak istedim. Herkesin köyü yakınlarda bir yerlerdeyken, “bizim köyümüz” sınır-aşırı ve hatta ulusaşırı bir mekandaydı. Orası ailem için memleketti, benim için hem memleket hem de saha oldu. Ancak, araştırma sahası sadece benim tarafımdan keşfedilecek bir yer değildi. Topluluğa davetsiz bir misafir olarak değil, içeriden biri olarak dahil olmam gerekiyordu. Ancak, içeriden olmakla ilgili iddialarım katılımcılar tarafından sürekli sekteye uğratıldı (Voloder 2008, 29), çünkü onların araştırmacı algısı ve yargıları içeridenlik ve dışarıdanlık arasında gidip geliyordu. Ev-saha dikotomisi, evde antropoloji ile sarsılırken (Kondo 1996), benim bu “ev”e olan aidiyetim de sürekli olarak parçalandı. Sahadayken, bir memlekete ait olma duygum da sürekli olarak sarsıldı. Türkiye’den gelen bir araştırmacıydım, ama kimdim? Bulgaristan’daki küçük bir Türk köyüne araştırma yapmak için gelmemin nedenleri neydi? Çeşitli ayrımcılıklara, dışlanmaya ve sürgüne maruz kalmış bu azınlık topluluğu için zararlı herhangi biri olabilirdim. Bulgaristan’da böylesine savunmasız bir etnik azınlık grubuyla

göç araştırması yapmak benim için aynı zamanda önemli bir sorumluluktur.

Türkiye'deki Bulgaristanlı Türk toplumunun deneyimleri üzerine yaptığım araştırmaya, kişisel hayatımın araştırmaya ve araştırma sorusuna yakınlığının bilincinde olarak başladım. Bulgaristan göçmeni geçmişimle, araştırma sadece akademik bir ilgiden değil, aynı zamanda kişisel bir ilgiden de kaynaklanıyordu. Evim giderek benim saham haline geldi. Dolayısıyla araştırmam, bazı açılardan yılları içinde oluşturduğum gayri resmi gözlemlerimin de bir uzantısıdır. Sahada karşılaştığım pek çok söylem hakkında önceden bilgi sahibi olduğum için ele aldığım konular benim kişisel deneyimlerime, ailemin ve akrabalarımın deneyimlerine yakınlık gösterdi. Annem, otuz altı yıl önce Türkiye'ye göç ettiğinden beri ilk kez Bulgaristan'daki memleketini ziyaret etti ve ben de Haziran 2013'te ona eşlik ettim. Bu topluma olan ilgim bu yolculukla birlikte arttı ve Bulgaristan Türk toplumuyla resmi ve gayri resmi görüşmelerim 2013 yılında başladı.

Burada saha araştırmasının bulgularına değinmek yerine, otoetnografi analize katkıda bulunacak bir veri olarak kendi deneyimlerimi daha ayrıntılı bir şekilde ele almayı amaçlıyorum. Hem katılımcıların hayatlarına hem de kendi hayatıma daha fazla dokunan farklı karşılaşmaların deneyimlerini elde ederek otoetnografik zorlukları görünür kılmaya çalışıyorum. Dolayısıyla, bu makaledeki amacım, araştırma bulgularının analizi ve katılımcılarımın yorumlarından ziyade, otoetnografik yöntemin önemli yönlerini sunmak ve özdeşünümsel notlarımı paylaşmaktır.

Saha çalışması, Türk azınlığın yoğun olarak yaşadığı Güneydoğu Bulgaristan'da ve benim de dahil olduğum İzmir, Türkiye'deki göçmen mahallelerinde gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla araştırma, sahanın "gündelik yaşanmış deneyim" (Brah 1996, 4) alanına dönüştüğü kişisel, samimi ve tanıdık alanlarda yürütülmüştür. Araştırma tamamen "araştırma alanına girip çıkma" (Voloder 2008, 32) şeklinde gerçekleşmedi, çünkü katılımcılarımla

sürekli olarak ulusötesi bağlamda buluşuyordum.

Göçmen topluluğuna kabul edilmem biraz tartışmalıydı. Göçmen bir ailenin çocuğu olarak tanımlandım; topluluğun birçok üyesi ailemi tanıyordu ve zaman zaman beni topluluk içinde konumlandırıdılar. İletişim kurma, yemek yeme ve davranış biçimlerim bazen onlara kendilerinden biri olabileceğimi düşündürüyordu. Ancak çoğu zaman başka bir ülkeden gelen, onların duygularını ve belki de hala canlı olan acılarını ve yaslarını sorgulayan bir yabancı olduğumu hissettiler. Katılımcılarla saha araştırmasından önceye dayanan ilişkilerim vardı. Ancak benim Türkçeyi konuşma biçimim onlarınkine yakın değildi; Türkiye'nin metropol bir kentinden geldiğim anlaşıyordu. Sürekli olarak hükümet tarafından gönderilip gönderilmediğim ya da ajan veya casus olup olmadığım sorgulandı. Bu şüphelerin farkına vardığımda içeriden biri olduğuma dair hissiyatım ve inancım sık sık sarsıldı.

Saha araştırmam boyunca evini bana açan anahtar kişim Naciye ile sohbet etmek, ikimiz için de bir akşam rutini haline gelmişti. Bulgaristan'da onun köy evinde kalıyordum. Kasabada aşçılık yapıyor; düğünler, mevlitler, Ramazan'da akşam yemekleri gibi özel etkinlikler için çalışıyordu. Akşamları eve döndüğünde beni genellikle yorgun ve dalgın buluyordu, çünkü gün boyunca dinlediğim görüşmecilerimin hikayelerini düşünüyordum. Naciye, insanların hikayeleri hakkında onların 'doğru' olup olmadıklarına dair yorumlar yapıyordu ve bazen bu sohbetler kasabadaki insanlar hakkında dedikoduları da içeriyordu. Tüm bu konuşmaları aklımda tutarken Naciye'nin hem kendi anılarına hem de diğer insanların anılarına dayanan anlatılar kurduğunu fark ettim. Naciye ile bu konuşmalar sırasında çoğu zaman kendimi onlardan biri gibi hissettim, çünkü görüştüğüm kişiler hakkında Naciye'nin verdiği detayları biliyordum. Ancak, kasaba merkezinde farklı iş yerleri ve dükkanları olan insanlarla görüşmeler yapmak için kasabaya gittiğimde, insanların bana bakışları bir yabancı olduğumu söylüyordu. Örneğin, kasabadaki Alevi

topluluğunun içine giremedim. Bunun bir nedeni Alevi toplumunun tarihsel dışlanma ve ayrımcılık nedeniyle çok kapalı bir toplum olmasıydı. İçeriden bir araştırmacı olsaydım da onlarla iletişim kurmak zor olurdu, ancak Alevi olmayan bir kökenden gelen bir yabancı olarak bu kapalı toplulukla temasa geçmem neredeyse imkansızdı. Bulgaristan'daki Alevi toplumuyla iletişim kurmak başlangıçta akademik bir ilgi alanım olmamasına rağmen, kişisel ilgim ve merakım bana onlarla iletişim kurabileceğimi hissettirdi, ancak bu imkansızdı. Bu spesifik deneyimle birlikte içeriden olma durumumu bir kez daha sorguladım.

Feminist Metodoloji Gereksinimi

Sosyal bilimlerde pozitivist paradigmanın yerine nitel araştırmaların benimsenmesiyle birlikte feminist metodolojinin önemi de arttı. Feminist araştırmacılar, erkek merkezli olan sosyal bilim anlayışına alternatif olarak feminist duruş [*standpoint*] yaklaşımı (Harding 1986), feminist bakış epistemolojisi ve kadın deneyimi epistemolojisini odağa yerleştirdiler. Bilgi üretiminde toplumsal dünyanın kadın duyarlı bir bakış açısıyla kuramsallaştırılması ve deneyimin bilgi kaynağı olarak ele alınması, 'kişisel olan politiktir' yaklaşımıyla yakından ilgiliydi. Bazı araştırmacılar (Harding 1987; Reinharz ve Davidman 1992; Doucet ve Mauthner 2008), pozitivist yöntemin objektiflik ve araştırma öznesine mesafeli duruşunu eleştirdiler. Nesnel olma kaygısı taşımayan, deneyim ve duygu paylaşımına dayalı; içeriden bakış, içeriden bilgi hedefleyen bir feminist metodoloji ve epistemoloji, nesnellik iddiasındaki erkek merkezli bilim anlayışını eleştirerek beşeri bilimlerde bir dönüşüm başlattı.

Araştırmacının cinsiyeti, katılımcı gözlemi kullanan erken dönem antropolojik araştırmalarda uzun süre ihmal edilmişti. Altorki'nin (1988, 57) belirttiği gibi, araştırmacının cinsiyeti, yaşı, akrabalık gibi kendisine atfedilen

roller, özellikle kendi toplumunu araştırırken, insanların onu algılama biçimini derinden etkiler. Naciye'ye camide Ramazan yemeği pişirirken yardım ederken bazı kadın ve erkekler medeni durumumu soruyor ve bekârsam bana uygun bir eş bulabileceklerini söylüyorlardı. Ben genellikle gülümsüyor, sessiz kalıyor ve dedikodulardan kaçıyordum. Ya ben kadın bir araştırmacı olduğum için ya da onlar benim içeriden biri olduğumu düşündükleri için bana bu soruları rahatlıkla soruyorlardı. Belki de cevap çok açıktı; muhtemelen bir erkek araştırmacıya böyle sorular sormayacaklardı.

Muhataplarımın gözyaşlarına tanıklık etmek aramızda özel bir bağ oluşturdu ve aynı zamanda omuzlarıma başkaca bir sorumluluk yükledi. Onlar benimle en mahrem duygularını paylaşmışlardı ve oturup onları dinlemek dışında elimden bir şey gelmiyordu. Hamdiye'nin evine ilk girdiğimde, o ve kocası bana karşı çok mesafeli ve tereddütlüydüler. Kayıt cihazını hemen reddettiler; ben de defterimi kapattım ve hiçbir resmi soru sormadan onlarla sohbet etmeye başladım. Kendimi tanıtip ailemin bu kasaba kökenli dramatik göç hikâyesini anlattıktan sonra bana daha yakın durmaya başladılar. Hamdiye'nin eşi Mustafa, asimilasyon kampanyasını, nasıl acılar çektiklerini ve karşılaştıkları zorluklardan çocuklarının nasıl etkilendiğini anlatırken gözyaşlarına boğuldu. Aynı şekilde Hasan'ın oğlunun hikâyesini anlatırken gözyaşlarına tanık olmak beni çok çaresiz hissettirdi. Hasan'ın anlatısına göre oğlunun genç yaştaki intiharı Türklerin siyasi mücadelesiyle yakından ilgiliydi. Böylesine kırılgan bir ortamda insanların, özellikle de yaşlıların seslerini duyunca ne yapacağımı bilemedim. Haftalar ve aylar sonra bile onların anlattıklarını düşünmeden edemedim. Böyle bir saha çalışmasını deneyimledikten sonra ben artık aynı kişi değilim.

Fikret'e İzmir'de pazar yerlerinde sık sık rastlıyorum. Benimle sohbet ederken hep gülümsüyor. Bulgaristan'dan sürgün edilmiş; siyasi aktivizm nedeniyle Bulgar polisi tarafından yakalanınca, 1989 Mayıs'ında doğrudan

Edirne'ye gönderilmiş. Fikret'le ne zaman karşılaşsam, onun anıları, anavatanından travmatik sürgünü ve hikayesini anlatırken döktüğü gözyaşları aklıma gelir. Fikret, bu konularda konuştuğum en etkili kişilerden biriydi. Onunla mahallenin sokaklarında karşılaşmalarımız aramızda hep sessiz bir anlaşma olarak kaldı. Görüşmecilerimden gelen diğer anlatılarla birlikte, onun hikayesini de yıllar boyunca aklımda ve kalbimde taşıdım. Araştırmayı göçmenlerle yürütürken, onların anılarını incitme ihtimalini göze almıştım ve bu duygu, bir araştırmacı olarak bana sürekli eşlik etti.

Araştırma sahası ile evim arasında bir sınır olup olmadığını keşfetmeyi amaçlıyordum. Araştırmayı kendi toplumumla yürüttüğüm için, evin nerede bittiğini ve alanın nerede başladığını belirlemek bir hayli zor oldu. Bir diğer zorluk da ben onları “benim toplumum” olarak tanımlarken, onların beni bu şekilde içeriden biri olarak görmemesiydi. Dolayısıyla sınırlar zaman zaman katılımcılarım tarafından onların beni algılayış biçimlerine göre belirlendi. Bana sık sık çizilen sınır, benim yerimin neresi olduğunu belirliyordu; ya aynı topluluktan/içeriden biri olarak ya da farklı bir ortamdan farklı amaçlarla gelen bir yabancı olarak algılanıyordum.

Son olarak, hangi durumlarda kendimi hem içeriden biri hem de dışarıdan biri olarak hissettiğimi açıklamak istiyorum. Kasabanın merkezinde, halka açık etkinlikler için yemek pişirmelerine yardım ederken ve onlarla karşılıklı olarak, tanıdığımız insanlar hakkında dedikodu yapmak da dahil sohbet ederken, çoğu zaman kendimi topluluğun bir üyesi olarak hissettim. Dahası, kasabadan biri ailemi sorduğunda ve onları tanıyıp tanımadıklarını merak ettiğinde, ailem 1977'de bu kasabadan göç etmiş olmasına rağmen, yine de bir bağlantı ve aidiyet hissettim. Bir bakıma, içeriden olma hissi daha çok kişisel kimliğim ve kişisel anlatılarla ilgili duygularımla ilgiliydi. Öte yandan, geçmişimi, niyetlerimi ve mülakat sorularımın arkasındaki nedenleri sorguladıklarında, özellikle de anılarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığını

veya onların hikayelerini anlatırken anıları yeniden şekillendirilip şekillendirmediklerini anlamaya çalıştığımda kendimi yabancı gibi hissettim. Bana kendimi yabancı gibi hissettiren şey araştırmacı kimliğimdi. Dolayısıyla, kendim olmak ve araştırmacı olmak geri dönüşü olmayan bir karşıtlık ya da bir çatışma gibi ikili bir gerilim yaratıyordu. Bununla birlikte, onların anlatılarını taşımak ve acı anılarını paylaşmak gibi ağır hisler ve baskı yaratan durumlar kendimi içeriden biri olarak hissetmemi sağladı. Ev ile saha arasındaki gelgitli ve zaman zaman görünen sınır, kişisel kimliğim ile araştırmacı kimliğim arasındaki zıtlıktan kaynaklanıyordu.

Sonuç: Eve mi Döndüm Sahada mı Kaldım? Ya da “Neresi Sıla Bize, Neresi Gurbet?”

Bu makalede, kendi topluluğuyla etkileşime geçen bir araştırmacı ile sadece keşfedilmeyi bekleyen bir alan olmayan araştırma sahası arasındaki dinamik etkileşimi detaylandırmaya çalıştım. Ayrıca, içeriden biri veya dışarıdan biri olma duygularının ev ile araştırma sahası arasında bir sınır oluşturup oluşturmadığını da incelemeye çalıştım. Göçmenlerle yürüttüğüm bu araştırmanın, onların anılarını incitme riski taşıdığının farkındayım; bu durum omuzlarımda ağır bir sorumluluk yarattı. Bununla birlikte, bana güvenmeleri ve en mahrem duygularını benimle paylaşmaları, sıklıkla onlardan biri olduğumu hissettirdi.

Sahaya gitmeden önce, Bulgaristan-Türk topluluğunun bir üyesi olarak, bu topluluğun bir parçası olduğumu varsaydım, ancak bu his sahada birçok kez sarsıldı. Buna rağmen, güvenilir ve kabul edilmiş olma duygusu, sahada yaşanan çeşitli deneyimlerle daha da pekişti. Ev ile saha arasındaki sınır, kişisel kimliğim ile araştırmacı kimliğim arasındaki çatışmadan doğuyordu; bu, sahada edinilen farklı deneyimlerden de kaynaklanıyordu. Bu toplulukla etkileşimim akademik ilgilerimi etkiledi ve sonuç olarak, araştırma süreci

hem kendime dair algımı hem de topluluğu anlama biçimimi değiştirdi. Ev ve araştırma sahası arasındaki sınır sıklıkla bulanıklaştı. Görüşmecilerime sorduğum sorular kendime sorduğum sorular haline geldi. Sorgulamalarım birbiriyle kesişen yollara çıktı. Saha araştırmasını bitirip ‘eve’ döndüğümde, aslında nereye gitmiş olduğumu, nereden nereye döndüğümü ve saha araştırmasının nerede bitip evin nerede başladığını bir kez daha sorgular hale geldim.

Kaynakça

- Altorki, Soraya. “At Home in the Field.” *Arab Women in the Field: Studying Your Own Society*. Eds. S. Altorki and C. F. El-Solh. (Syracuse, New York: Syracuse University Press, 1988), 49-68.
- Anderson, Leon. “Analytic Autoethnography.” *Journal of Contemporary Ethnography* 35, no. 4 (2006): 373–395.
- Bourdieu, Pierre. “Participant Objectification: The Huxley Medal Lecture.” *Journal of the Royal Anthropological Institute* 9, no. 2 (2003): 281–294.
- Brah, Avtar. *Cartographies of Diaspora: Contesting Identities*. (Londra: Routledge, 1996).
- Cohen, Anthony. “Self-Conscious Anthropology,” *Anthropology and Autobiography*, edited by Judith Okely and Helen Callaway, ASA Monographs. (Londra ve New York: Routledge, 1992), 221-241.
- Doucet, Andrea ve Natasha S. Mauthner. “What Can Be Known and How? Narrated Subjects and the Listening Guide.” *Qualitative Research* 8, no. 3 (2008): 399–409.

- Dumont, Jean-Paul. *The Headman and I: Ambiguity and Ambivalence in the Fieldworking Experience*. (Austin: University of Texas Press, 1978).
- Ellis, Carolyn ve Arthur P. Bochner. "Autoethnography, Personal Narrative, Reflexivity: Researcher as Subject," *Handbook of Qualitative Research*, edited by Norman K. Denzin and Yvonna S. Lincoln. (Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2000), 733-768.
- Harding, Sandra G., ed. *Feminism and Methodology: Social Science Issues*. (Bloomington: Indiana University Press, 1987).
- Hayano, David M. "Auto-Ethnography: Paradigms, Problems and Prospects." *Human Organization* 38, no. 1 (1979): 99–104.
- Karamelska, Teodora and Geiselman, Christian, "Experience, Memory and Narrative: A Biographical Analysis of Ethnic Identity". *MICROCON Research Working Paper* No. 29 (2010).
- Kondo, Dorinne K. "The Narrative Production of 'Home,' Community, and Political Identity in Asian American Theater." *Displacement, Diaspora, and Geographies of Identity*, eds. Smadar Lavie ve Ted Swedenburg (Durham: Duke University Press, 1996): 97–118.
- Malinowski, Bronislaw. *Argonauts of the Western Pacific: An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea*. (Londra: Routledge, 1922, 2013).
- Okely, Judith, and Helen Callaway. "Anthropology and Autobiography: Participatory Experience and Embodied Knowledge," *Anthropology and Autobiography*. (Londra: Routledge, 1992), 13-40.
- Reinharz, Shulamit, and Lynn Davidman. *Feminist Methods in Social Research*. (New York: Oxford University Press, 1992).

Schütze, Fritz. “Prozessstrukturen des Lebenslaufs.” In *Biographie in Handlungswissenschaftlicher Perspektive*, eds Jürgen Matthes, Alexander Pfeiffenberger, and Martin Stosberg, (Nürnberg: Verlag der Nürnberger Forschungsvereinigung, 1982), 61-156.

Voloder, Lejla. “Autoethnographic Challenges: Confronting Self, Field and Home.” *The Australian Journal of Anthropology* 19, no. 1 (2008): 27–40.

Zırh, Besim Can. “Alevi-Olmayan Bir Araştırmacı Olarak Alevilik Üzerine Çalışmak: Göç-Mekânda Ama Evde Çok-Alanlı Etnografi.” *Moment Dergi* 4, no. 1 (2017): 52–72.